

ČAS-OPIS 1989

Vedomostný kvíz

Vedomostný kvíz – ÚVOD

Vzdelávacia aktivita #3 – ÚVOD

Kvíz rozširuje a dopĺňa nadobudnuté vedomosti tematického celku **Nežná revolúcia** a nadväzuje na prierezové témy predmetov dejepis, slovenský jazyk a literatúra, cudzí jazyk, umenie a kultúra.

Cieľom kvízu je podporiť kritické čítanie, voľnú reprodukciu textu, zlepšiť čítanie s porozumením a podnieť celkový záujem žiakov o tému.

Vzdelávacia aktivita #3

Oddelenie galerijnej pedagogiky SNG
Pripravila: Katarína D.F. Siposová
Jazyková korektúra: Miroslava Plesníková
Grafický dizajn: Peter Gála

ČAS-OPIS 1989

Pripomenutie si sviečkovej manifestácie – míting
24. marca 1990. Slovenský národný archív.

1. Na ktorom námestí sa v Bratislave 25.3. 1988 uskutočnila Sviečková manifestácia?

- a) Hviezdoslavovo námestie
- b) Gottwaldovo námestie
- c) Námestie Slovenského národného povstania

1. Správna odpoveď:

Sviečková manifestácia 25. marca 1988 bola prvým protestným zhromaždením na Slovensku počas obdobia normalizácie. Zorganizovali ju členovia skrytej cirkvi a odohrala sa na Hviezdoslavovom námestí. Išlo o prvé alternatívne a masové využitie verejného priestoru.

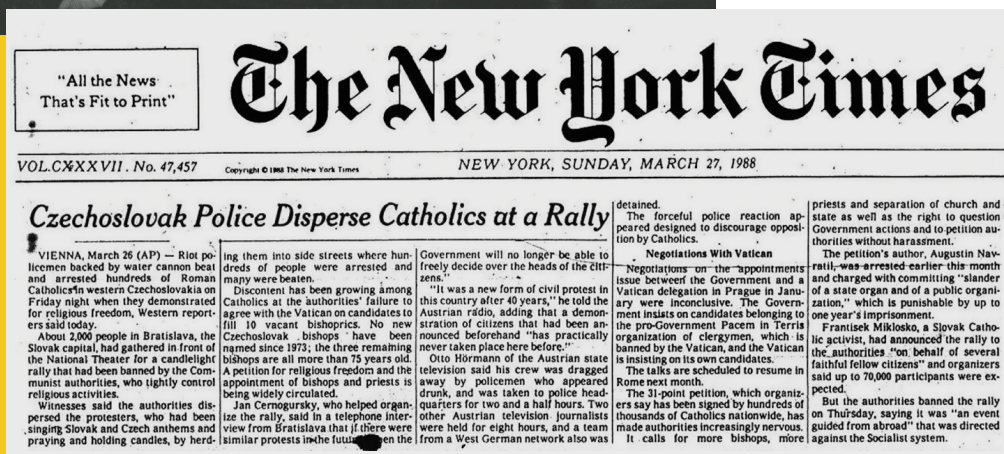
Manifestácie sa zúčastnilo viac ako 3 000 ľudí, ďalších približne 6 000 až 7 000 zostalo zablokovaných Verejnou bezpečnosťou v okolitých uliciach. Účastníci držali zapálené sviečky na znak podpory troch požiadaviek: slobodného vymenovania biskupov, plnej náboženskej slobody a úplného dodržiavania občianskych práv.

Spôsobom prezentovania svojich požiadaviek – na zhromaždení nezazneli žiadne prejavy, neobjavili sa žiadne transparenty – bola táto manifestácia v ostrom protiklade k oficiálnym zhromaždeniam pod záštitou komunistickej strany, ktoré boli do detailu zorganizované a preplnené podpornými transparentmi.

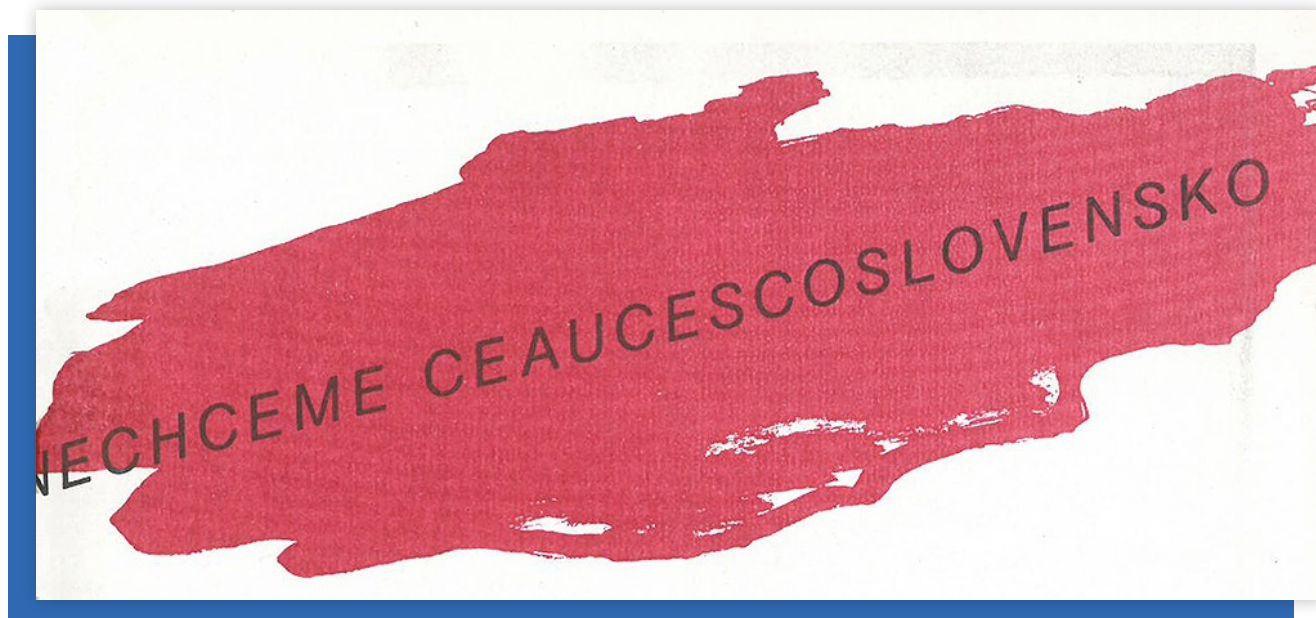
Viac: <https://1989.sng.sk/svieckova-manifestacia>

Vľavo:
Ján Budaj, Sviečková manifestácia, pohľad na Hviezdoslavovo námestie. 1988.
Súkromný majetok

Článok o sviečkovej manifestácii, New York Times 27.3.1988.
Zdroj: <http://www.svieckovamanifestacia.sk>

Nechceme Ceaucescoslovensko. 1990.

Občanské fóry, usporiadali Jaromír Hořec a Ivan Hanousek, Odeon, Praha 1990

2. Termínom pomlčková vojna označujeme spor o...

2. Správna odpoveď:

Začiatkom roka 1990 bol oficiálny názov krajiny stále ešte **Československá socialistická republika (ČSSR)**. Václav Havel navrhol 23. januára odstrániť z názvu slovo „socialistická“. To sa uskutočnilo v názvoch oboch republík (na Slovensku 1. marca), ale pri názve celého štátu politici (najmä slovenskí) Havlov návrh „Československá republika“ (ČSR) odmietli.

Vláda Slovenska preto 14. februára navrhla, aby sa názov krajiny písal s pomlčkou, konkrétne „Republika Česko-Slovensko“ alebo „Federácia Česko-Slovensko“. Jadrom sporu bol **problém písania spojovníka**, ktorý českí poslanci nesprávne označovali ako pomlčka. Česi z nášho pohľadu nesprávne označili slovom pomlčka to, čo Slováci pokladali za spojovník. **Preto aj každá strana chápala toto znamienko inak: pre Slovákov bolo vyjadrením federatívneho usporiadania štátu, kým Čechom sa videlo, že symbolizuje rozdelenie.**

Aj keď „vojna“ v názve nie je hodná tohto sporu, spor poukázal na vážne problémy medzi Čechmi a Slovákmi, ktoré sa týkali identity zdieľanej krajiny a napokon viedli k mierovému zániku Česko-Slovenska k 31. decembru 1992.

V roku 1945 sa zaužíval pojem Železná opona vďaka Churchillovi. Železnou sa nazývala pre svoju obojstrannú nepreniknuteľnosť – mala zabrániť liberálnym myšlienkam preniknúť do robotníckych krajín, zároveň však obmedzovala aj pohyb občanov a tovaru. Východné krajiny tak ostali hermeticky uzavreté pred západom spoločensky, ekonomicky, ale aj kultúrne a technologicky. Na prekročenie hranice obyvatelia potrebovali výjazdové doložky a devízový príslub. Cestovná doložka bolo osobitné povolenie, bez ktorého nebolo možné prekročiť československú štátnu hranicu s výnimkou niektorých krajín tzv. východného bloku.

3. V ktorom roku občania Československa k vycestovaniu na „západ“ potrebovali k cestovnému pasu súhlas, víza a devízový príslub?

- a) 1953
- b) 1945
- c) 1949
- d) 1939

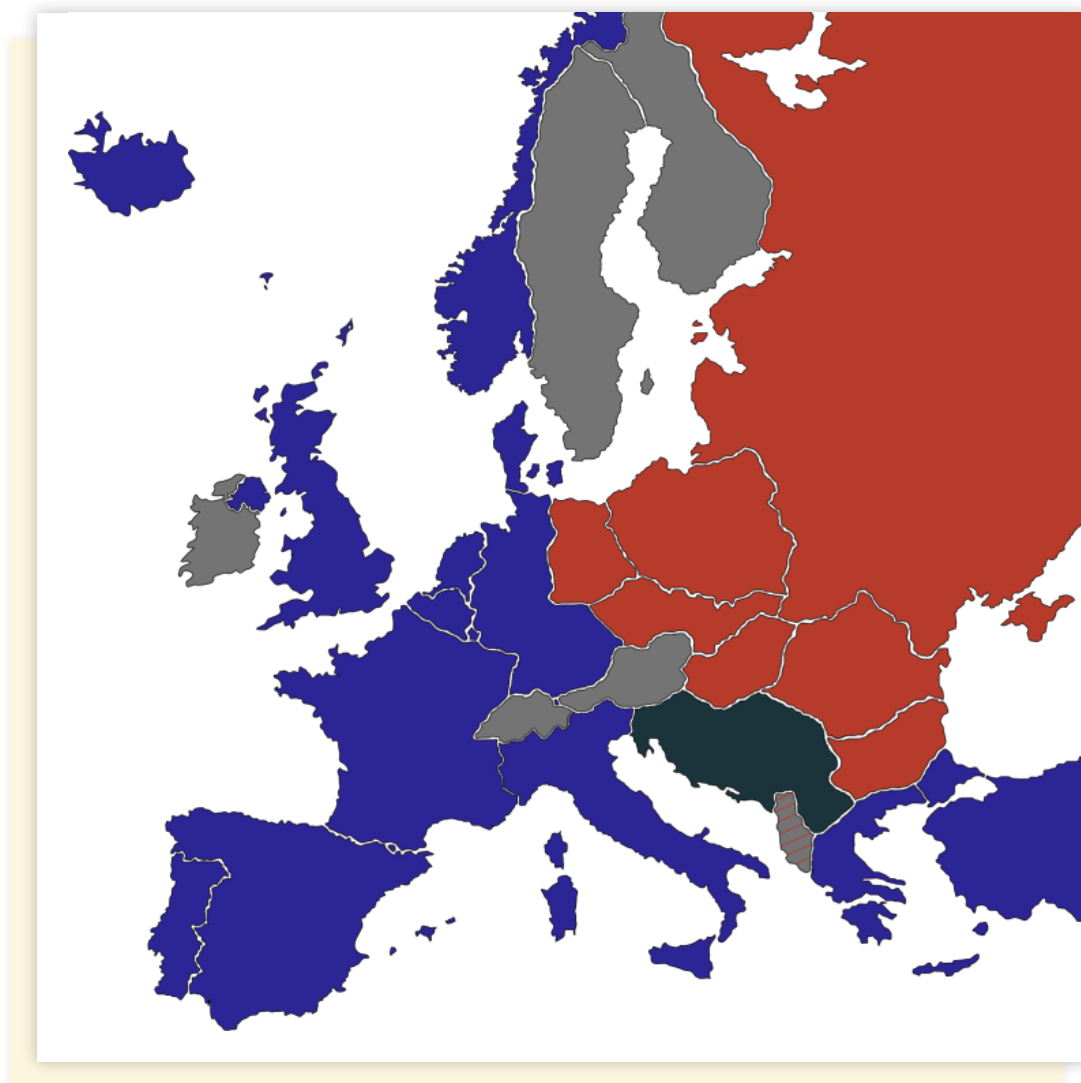

3. Správna odpoveď:

V priebehu Studenej vojny sa 930 km československých hraníc stalo súčasťou **železnej opony**, ktorá rozdeľovala Európu na Západný a Východný blok. Železnou sa nazývala pre svoju obojstrannú nepreniknuteľnosť. Mala zabrániť liberálnym myšlienkam dostať sa do robotníckych krajín, zároveň však **obmedzovala pohyb občanov a tovaru**. Východné krajiny ostali hermeticky uzavreté pred Západom spoločensky, ekonomicky, technologicky aj kultúrne.

V roku 1949 stratili občania Československa právo na vydanie cestovného pasu, začalo obdobie obmedzeného pohybu. Hranica sa však uzavrela až v rokoch 1952 – 1953. Na jej prekročenie potrebovali obyvatelia výjazdové doložky a devízový príslub. Získať ich trvalo týždne až mesiace, čím sa malo zabrániť vycestovaniu „nepohodlných osôb“.

Viac: <https://1989.sng.sk/hranica>

Vernes Serefovič. Mapa Železnej opony počas Studenej vojny. 2006.
Wikimedia commons

Juraj Bartoš, Prvý máj. Sprievod. Bratislava. 1985–1988.
Slovenská národná galéria

4. *Kto bol Gustáv Husák?*

- a) 8. prezident Československa (1975–1989)
- b) partizán
- c) 1. prezident Slovenskej republiky (1993–1998)

4. Správna odpoveď:

10. decembra 1989 po vymenovaní novej federálnej vlády zo svojej funkcie **prezidenta Československej socialistickej republiky (ČSSR) rezignoval 76-ročný Gustáv Husák**, v očiach mnohých ikona normalizačného a skostnateného režimu. Po abdikovaní Gustáva Husáka z funkcie prezidenta bola oficiálne oznámená kandidatúra Václava Havla na úrad prezidenta ČSSR.

1. januára 1993 vznikla súčasná Slovenská republika. Prvého prezidenta samostatnej Slovenskej republiky v roku 1993 volil parlament trojpäťtinovou väčšinou spomedzi navrhnutých kandidátov. Nepriamou voľbou bol zvolený prvý prezident republiky Michal Kováč. Ďalšie nepriame voľby sa opakovane uskutočnili v roku 1998, avšak žiadny z kandidátov nebol zvolený.

V roku 1999 bola novelizovaná ústava a zaviedla sa priama voľba prezidenta SR.

Viac: <https://1989.sng.sk/sudruhovia-poslednych-dni>

Juraj Bartoš, Plagáty na Námestí 4. apríla. 1989. Archív Juraja Bartoša

**5. Manželka Gustáva Husáka bola Magda Lokvencová.
Bola to prvá významná slovenská...**

- a) poetka
- b) divadelná režisérka
- c) anesteziologička
- d) diplomatka

5. Správna odpoveď:

Magda Lokvencová bola divadelná herečka, režisérka a prvá manželka Gustáva Husáka. **Je považovaná za prvú významnú ženskú režisérku v dejinách slovenského divadelníctva.**

Ako režisérka vo svojich inscenáciách analyzovala príčiny a prejavy morálneho úpadku ľudí. Témy boja o moc, politiky, kariéry, práva rozhodovať o osudoch iných ľudí sú doménou mužov a tak aj v Lokvencovej inscenáciách bolo oveľa viac hereckých príležitostí pre mužov. Zdá sa, že viaceré mužské postavy, ktoré uviedla na javisko, boli zašifrovanými parafrázami alebo „prízrakmi“ Gustáva Husáka.

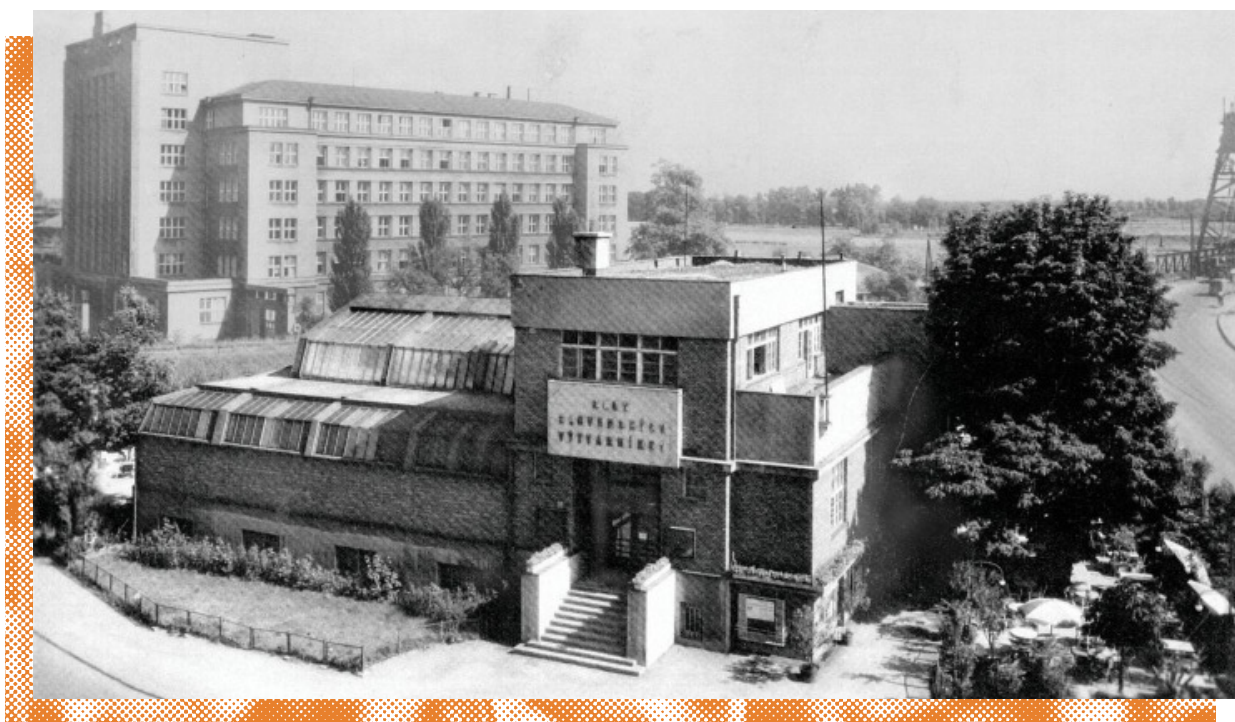
6. Ktorý umelecký spolok v Bratislave združoval slovenských umelcov organizujúcich 19. novembra 1989 stretnutie výtvarníkov, disidentov, divadelníkov a výtvarníkov?

-
- a) Slovenský zväz umelcov
 - b) Umelecká beseda slovenská
 - c) Umelci Slovenska

6. Správna odpoveď:

Zhromaždenie v Umeleckej besede v Bratislave bolo jedným z prelomových momentov Nežnej revolúcie na Slovensku. Boli to práve výtvarníci, ktorí už v nedeľu podvečer 19. novembra v bratislavskej Umeleckej besede slovenskej (UBS) po prvýkrát „prepojili siete“ a dali k dispozícii priestor, kde sa napokon skonštitovala najdôležitejšia bunka spoločenského odporu – VPN (Verejnosť proti násiliu).

Viac: <https://1989.sng.sk/neoficialna-vytvarna-scena>

7. Kto bol autorom loga hnutia VPN

- a) Karol Rosmáňy
- b) Rudolf Sikora
- c) Miroslav Cipár

7. Správna odpoveď:

Finálne logo Verejnosti proti násiliu znázorňuje písmeno V. Pôvodnou inšpiráciou pre Rosmáňeho bolo gesto Winstona Churchilla, ukazujúceho vztýčené dvaprsty do V ako Victory (vítězstvo). Okrem tejto asociácie malo logo zároveň aj priamu súvislosť s prvým písmenom názvu hnutia. Písmeno V je v logu prevedené ako dva maliarske ťahy štetca. Okraje ťahov loga sú vďaka zväčšovacej technike jemne hrboľaté, čo celému prevedeniu dodáva voľný ležérny vzhľad.

Logo Verejnosti proti násiliu predstavuje aj zmenu v Rosmáňeho tvorbe. Dovtedy vytváral logá a typografiu založenú predovšetkým na technickom geometrickom základe, inšpirovanom modernistickým nemeckým a švajčiarskym grafickým dizajnom. V prípade loga Verejnosti proti násiliu odbočil od týchto princípov. Technické tvary a typografiu vymenil za voľný skript a hravejšiu formu loga.

Viac: <https://1989.sng.sk/verejnost-proti-nasiliu>

Ľubo Stacho, Demonštrácia na Námestí SNP. 1989. Súkromný majetok

8. Komu patrí tvár na fotografii?

- a) Marta Kubišová
- b) Marcela Laiferová
- c) Helena Vondráčková

8. Správna odpoveď:

Marta Kubišová (1942, České Budějovice) je česká speváčka a herečka. Jej pieseň Modlitba pro Martu sa stala pri okupácii vojskami Varšavskej zmluvy v roku 1968 symbolom národného odporu.

10. decembra 1988 vystúpila po dlhej dobe na verejnosti na demonštrácii pri príležitosti 40. výročia vyhlásenia Deklarácie ľudských práv. Počas Nežnej revolúcie, 21. novembra 1989, zaspievala z balkóna Melantrichu na Václavskom námestí svoju Modlitbu pro Martu a tiež československú štátnu hymnu.

Peter Brenkus – ČSTK, Zhromaždenie v SND Bratislava. 1989. TASR
Účastníkom zhromaždenia zaspievala Marta Kubišová. Text: TASR

9. Ako sa volala televízna relácia vysielaná prvýkrát dňa 24. novembra 1989?

Išlo o vysielanie, keď široká verejnosť prvýkrát mohla naživo sledovať televíznu diskusiu medzi zástupcami komunistickej strany a opozície.

- a) Štúdio kamarát
- b) Štúdio 12
- c) Štúdio L+S
- d) Štúdio dialóg

9. Správna odpoveď:

Prvý živý televízny full time prenos Štúdia dialóg sa uskutočnil 24. novembra 1989 vo večerných hodinách, pričom tu rozbehnutý dialóg nasledoval každý ďalší večer v pomítingových hodinách. Rôzne nakonfigurovaná skupina hostí, aranžovaná na niekoľko kamier a jemne usmerňovaná moderátormi (napr. Vojtech Hron), tu v živom vysielaní diskutovala na horúce témy dňa. Štúdio dialóg trvalo približne 90 minút, zostavu hostí skladali situačne a dramaturgia improvizovala.

Program mal obrovskú sledovanosť. Spätne možno hovoriť o škole demokracie, o (s)tvorení občianskeho diskurzu, zároveň sa však dali rozpoznávať prvé stopy osobných iniciatív nad rámec „pravidiel dialógu“, prvé šumy v diskusii. Názov relácie bol príznačne symbolický – pojem dialóg ako opak násilia patril medzi najopakovanejšie a najžiadanejšie „hodnoty“ zo strany protestujúcich občanov.

Viac: <https://1989.sng.sk/studio-dialog>

Fedor Gál: My nevieme kam kráčame...", Štúdio Dialóg, 30.11.1989. Archív RTVS

Ivan Rychlo – ČSTK, K situácii v Bratislave – TV dialóg. 1989. TASR

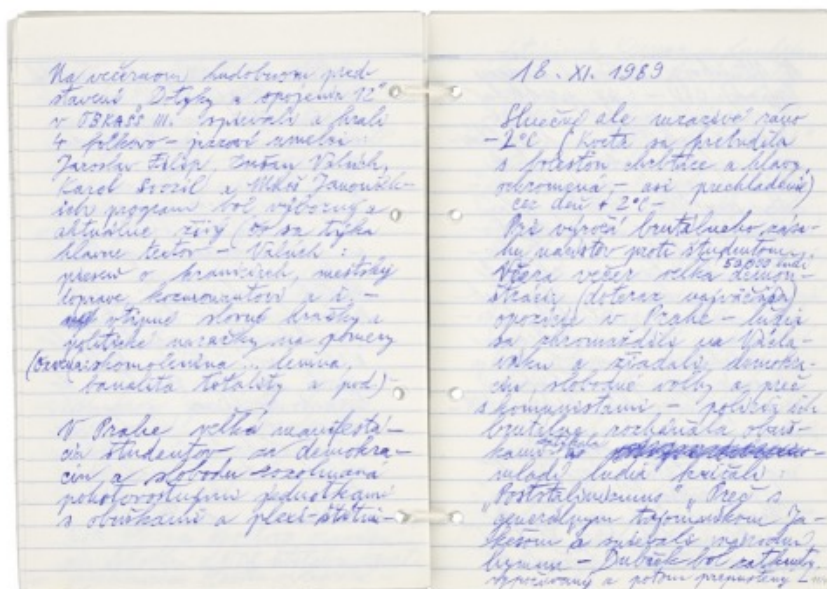
9.IX. 1989

/ Denník Júliusa Kollera dokumentujúci udalosti a nálady v spoločnosti počas zlomového roku /

Studené ráno +7°C

Historicky dôležité udalosti:

- NDR otvorila hranice v múre v Berlíne.
- Veľa tisíc NDR Berlínčanov navštívilo Západný Berlín a zase sa vrátili domov. Obyvateľstvo rozoberá múr, aby mali suvení (jeden kváder). Obyvatelia oboch sektorov sa stretli po oboch stranách múru a oslavovali sbratanie a uvoľnenie hraníc (Volksfeste). Berlínčania z Vých. Berlína prešli do Západ. Berlína na pivo cez Brandenburskú bránu.
- NDR komunistický režim bol revolúciou (demokratickou) ľudu NDR prinútený oznámiť že múr sa ruší (nie celkom).
- Otvorenie NDR hraníc označili NSR politici za historický krok – teraz by mali nasledovať slobodné voľby.

Július Koller (1939, Piešťany – 17. august 2007, Bratislava) bol slovenský výtvarný umelec, maliar, významný reprezentant silnej generácie slovenského konceptuálneho umenia.

10. Označ mestá patriace do bývalého NDR (Nemecká demokratická republika, hovorovo „Východné Nemecko“).

- Berlín, Stuttgart, Hamburg
- Berlín, Mníchov, Düsseldorf
- Dresden, Rostock, Leipzig

10. Správna odpoveď:

Pádu takmer tridsať rokov stojaceho múru predchádzal celý rad dôležitých momentov a vzájomne pôsobiacich činiteľov. Na konci 80. rokov NDR zažívala napätie, demonštrácie z rokov 1987 a 1988 signalizovali stúpajúcu nespokojnosť tamojších obyvateľov aj pod vplyvom udalostí v susedných krajinách. Celoštátne protesty rozličných skupín obyvateľstva vzbudili vyfabrikované výsledky komunálnych voľieb v NDR.

Berlínsky múr meral 155 km a 28 rokov rozdeľoval jedno mesto na dve oddelené časti. Zo západného Berlína, kde žilo 2,2 milióna obyvateľov, vytvoril nový ostrov v mori NDR. Preťal 193 ulíc, osem liniek mestskej železnice a štyri linky metra. Rozdelil rodiny, známych a priateľov. Rozdelil Nemcov na tých za a pred múrom. Zachovalo sa z neho len niekoľko zvyškov. Z miesta, kde sa rozhodovalo o živote a smrti, je teraz atrakcia pre turistov.

Viac: <https://1989.sng.sk/rozpad-vychodneho-bloku>

SLOBODNÉ VOĽBY

11. Po páde komunistickej vlády ČSSR v roku 1989 bolo potrebné hľadať nového kandidáta na post prezidenta ČSSR. Z viacerých osobností sa výber zúžil na dve osoby. Uvedte mená kandidátov.

- a) Edvard Beneš a Bohumil Němec
- b) Vladimír Mečiar a Michal Kováč
- c) Alexander Dubček a Václav Havel

11. Správna odpoveď:

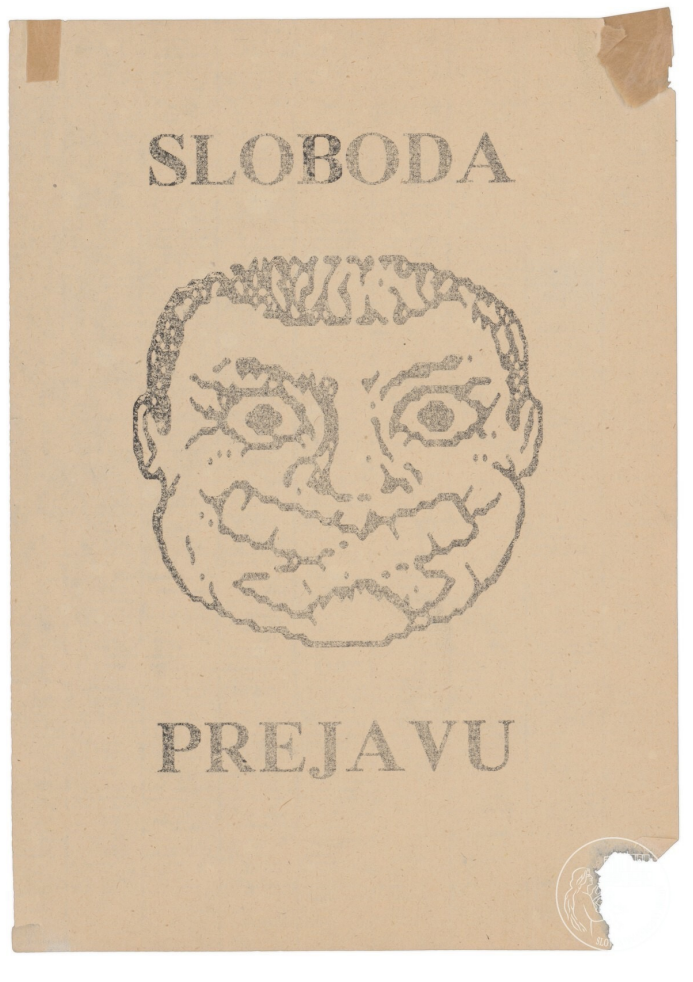
Voľba prezidenta Československa prebehla 29. decembra 1989 na Pražskom hrade na spoločnej schôdzi oboch komôr Federálneho zhromaždenia (československý federálny parlament). Samotná voľba prezidenta ČSSR bola ovplyvnená udalosťami Nežnej revolúcie, ktoré viedli k pádu komunistického režimu a tiež k abdikácii prezidenta Gustáva Husáka. **Václav Havel, disident a kritik komunistického režimu, bol zvoleným deviatym československým prezidentom.**

Medzi prezidentskými kandidátmi bol aj **československý politik spájajúci sa s Pražskou jarou (1968) – Alexander Dubček považovaný za najväčšieho konkurenta Václava Havla.** Ďalšími kandidátmi na post prezidenta boli bývalý minister školstva Čestmír Císař, podporovaný Socialistickým zväzom mládeže a budúci predseda vlády Ladislav Adamec, podporovaný Komunistickou stranou Československa.

Viac: <https://1989.sng.sk/prve-slobodne-volby>

Ján Hollý, Priestory VPN. 1989. Súkromný majetok

Sloboda prejavu. 1989–1992.
Slovenský národný archív

12. Ktoré československé rádio vysielalo správy o udalostiach 17. novembra 1989 a šírilo správy o zásahu, počas ktorého zomrel študent?

- a) Vlna
- b) Slobodná Európa
- c) Hlas Ruska

12. Správna odpoveď:

Hoci režim a jeho socialistický mechanizmus zjavne zlyhávali, médiá mu do poslednej chvíle „držali chrbát“. **A aj keď socialistická žurnalistika nebola celkom bezzubá – novinári sa naučili písať a čitatelia čítať „medzi riadkami“**, manévrovať v medziach možného – rozhodne sa (napríklad v prípade Televíznych novín) nedalo hovoriť o objektívnom spravodajstve.

Nedôveryhodnosť domácich médií posilňovala potenciál „šuškandy“ a občanov Československa doslova „prilepovala“ k „nepriateľským“ rozhlasovým staniciam.

Počúval sa Hlas Ameriky a najmä Slobodná Európa, pričom informačne podvýživení poslucháči im verili hádam až príliš dôverčivo. Príkladom môže byť dezinformácia o vražde študenta Šmída, ktorá katalyzovala November.

Na územiach blízko južných a západných hraníc mohli náruživci chytať vysielanie rakúskych a nemeckých televíznych staníc. Hrozilo však odhalenie, keďže televízna anténa musela mieriť „zakázaným“ smerom.

Viac: <https://1989.sng.sk/otvorenie-medii>

Martin Marenčin, Generálny štrajk, protestné zhromaždenie pred pyramídou Československého rozhlasu, 27. november 1989. Súkromný majetok

13. Aký politický post zastával Vladimír Mečiar tesne po Nežnej revolúcii?

- a) štátny tajomník
- b) predseda vlády
- c) minister vnútra a životného prostredia Slovenska

13. Správna odpoveď:

Kým v novembri 1989 aktéri a aktérky VPN vystupovali predovšetkým ako občianske hnutie, čoskoro sa platforma stala na území Slovenska rozhodujúcou politickou silou. V roku 1990 vstúpila VPN do prvých demokratických volieb a jednoznačne ich vyhrala.

Po vytvorení koalície so stranami KDH a DS postavila VPN do čela koaličnej vlády svojho kandidáta Vladimíra Mečiara.

Začiatkom roku 1990 urobila VPN „konkurz“ na ministra vnútra, v ktorom aj na odporúčanie Alexandra Dubčeka **zvíťazil neznámy podnikový právnik z Nemšovej – Vladimír Mečiar a 11. januára 1990 nastúpil do funkcie ministra vnútra a životného prostredia** Slovenska.

Bonusové otázky

Zistíte rozhovorom s rodičmi a starými rodičmi odpovede na otázky:

14. Ako sa nazýval podnik zahraničného obchodu, kde sa dali získať napr. rifle, televízor, banány či elektronika?
15. Ako sa nazývalo platidlo do tohto obchodu?
16. Štúdio dialóg bola televízna relácia vysielaná prvýkrát dňa 24. novembra 1989. Bolo to prvý raz, keď široká verejnosť mohla naživo sledovať televíznu diskusiu medzi zástupcami komunistickej strany a opozície. Zástupcovia opozície v televízii vyzvali na generálny štrajk a žiadali vypustiť ustanovenie ústavy o vedúcej úlohe komunistickej strany. **Vymenuj aspoň jedného zástupcu opozície.**